

דבר שלום ויפת תאר

הגזרה שתביא את הגאולה

ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך

היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ^{ס"ה}

בספר ביאורי רבינו חיים מוואלוז'ין הביא מרשימות הרי"ד הולצברג, שהגר"ח פירש מה שאמרו חז"ל מדרש משלי ט, א כל המועדות

עתידין ליבטל חוץ מפורים, שהמועדות כאן הכוונה לקצים ומועדות שיתנו מחשבי קצים וכל הקצים וסימני הגאולה לא יתקיימו חוץ

מפורים, והכוונה שכאשר תהיה גזירה להשמיד ולאבד כמו בפורים, תהיה הגאולה.

כפורים כפורים

ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך

היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ^{ס"ה}

אמרו חז"ל מדרש משלי ט, א כל המועדות עתידין ליבטל חוץ מפורים.

כתב המהר"ל בתפארת ישראל ^נ לבאר למה אלו שני המועדים האלו לא יהיו בטלים.

כי ענין אלו המצוות שוה, כי בשניהם יש חזרה לתחיה לאחר שנגזר מיתה.

כשאדם חוטא נגזר עליו מיתה ובא יום הכפורים ומכפר וחוזר לחיים ממדרגה עליונה שלא בדרך הטבע.

וכן בפורים לאחר שנגזר עליהם מיתה חזרו לחיים ממדרגה עליונה שלא בדרך הטבע, כי פתח להם השם יתברך שער העליון שממנו חזר להם החיים.

ועוד שיום הכפורים ופורים כי בשניהם הקב"ה נותן עונש של יעקב על עשו.

ביום הכפורים מקריבים שני שעירים. ובמדרש ב"ר סה, יד אמרו וקח לי משם שני גדיי עזים טבים בראשית כז, ט, טובים לך, טובים לבניך; טובים לך, שעל ידיהם אתה נוטל הברכות. וטובים לבניך, שעל ידם מתכפר להם, ככתוב וקרא טז, ל כי ביום הזה יכפר עליכם, עד כאן.

ועוד אמרו במדרש, ונשא השעיר עליו את כל עונותם וקרא טז, כב, היה נוטל הקדוש ברוך הוא עונות ישראל, ונותן אותם על עשו, שנאמר ונשא השעיר עליו את כל עונותם, ואין שעיר אלא עשו, שנאמר בראשית כז, יא הן עשו ואחי איש שער, עד כאן.

הרי מדרגת יום כפורים שהוא יתברך היה נותן עונש של יעקב על עשו. וכן היא מדרגת פורים; מה שהיה רוצה המן, שהוא מזרע עשו, לעשות למרדכי, שהוא מזרע יעקב, שהיה חפץ לאבדו, נטל הקדוש ברוך הוא ונתן על זרע עשו, הוא המן, ונאבד.

...כלל הדבר, מה שהיו ישראל מנצחים כח עשו, הוא מדרגה עליונה מעולם העליון. וכן ביום הכפורים נצוח סמאל, הוא כח עשו, כמו שמבואר מדברי חכמים הוא למעלה מן עולם הזה. ולפיכך אמרו כי פורים ויום הכפורים לא יעברו ולא יהיו בטלים, כי אלו שנים הם בטול כח עשו שבא לעולם, כמו שהתבאר. ומאחר כי מדרגתם מעולם העליון, אין בטול להם אף לזמן התחיה, שיתבטלו עיני עולם הזה.

שלא ישתכחו את ההסטוריה

ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונקבת בספר ט, לב

ביקשה אסתר מחכמי הדור לקבעה ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים והו' ונקבת בספר.

ובגמ' מגילה ז. אמרו: 'שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות קבעוני ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם'.

אומר רבי חיים זייטשיק זצ"ל בקול מבשר - אין להרהר ח"ו אחר צדקנית זו העתידה להיות מגואלי ישראל ואשר זכתה שעל ידה ניצל עם ישראל מכליה ח"ו, כי היא מבקשת לקבעה ולכתבה בספר, כאילו לכבודה, להנציח את שמה ולפרסם את מעשיה.

אלא ההסבר בזה כי אסתר בבקשתה שיקבעה לדורות, התכוונה להיפך מכוונת כבוד עצמי.

היא רצתה לשמור על כבוד ה', היא ידעה שבודאי כי אילו כותבי ההיסטוריה יכתבו ויפרסמו אותה לשבח כגיבורה וחכמה וכאשה מדינאית ועוד ילכו וייחסו הכל לזכותה ולאישיותה וידיגישו כאילו התנהל הכל על פי הטבע ולא יצא מכל כתיבתם אלא רושמה וריחה של היסטוריה יבשה ללא כל השראה עליונה, ואם לא די בזה עוד ימנעו מלספר את גודל יד ה' החזקה, ורושם הנס ימחק ולא יזכר ולא יפקד.

לכן ביקשה אסתר כי דוקא חכמי הדור הם שיכתבוה בספר, ויחברו ספר זה ביחד עם כל שאר הכתובים הקדושים אשר בהם בולטת רק הקדושה, מהלך הנסים ואותות יד ה', ובודאי שאם החכמים יכתבו את הדברים, הרי כל מי שיקראו ירגישו וידעו שכל מהלך הטבע שהתנהל אז בתקופת אסתר המלכה ומרדכי, אחשוורוש והמן, היה נס אחד גדול.

כל סיבת בקשתה זו היתה אך ורק כדי להבליט את כוח ה', ולהסיר את הטעות שאפשר לטעות על פי הטבע, כאילו חכמת אסתר גרמה להצלתו של עם ישראל.

נמצא איפוא שכל בקשתה של אסתר לקבעה ולכתוב בספר, היתה מתוך צדקות וצניעות נאמנה לה' ולכבודו יתברך.

על ידי שקבלו התורה מרצון תקנו משלוח מנות

ומשלוח מנות איש לרעהו

קִיְמוּ וְקָבְלוּ הַיְּהוּדִים

החתם סופר בתורת משה פרשת תצוה מביא את מה שדרשו חז"ל במסכת שבת פח. קִיְמוּ עתה מה שקָבְלוּ כבר, שקבלו כעת את התורה ברצון.

יש הלכה שעד אחר נאמן באיסורין [חולין י: וברש"י שם ד"ה עד ויבמות פח. ד"ה ואמר] ולכן יכול אדם לאכול אצל חברו, אבל הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות [פ"ג ה"כ-כא וספי"א] הגביל דין זה שצריך שהמאכל יהיה מוחזק בכשרות ומהמיוחסים בישראל.

כשהיהודים גלו לבבל, בשברונם אמרו ליחזקאל נְהִיָּה כְּגוֹזִים והשי"ת השיב להם בְּדִ תְּזַקֶּה וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה וּבְחֻמָּה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם, ואם כן במצב כזה של אנוסים ומוכרחים לא היה להם דין של עד אחד נאמן באיסורין, ולא יכול אחד לאכול אצל חברו, ועוד יותר מכך שהגיעו למצב שבו נחשדו על איסורים ואכלו מסעודתו של אותו רשע.

אבל כעת כשקימו וקבלו את התורה שוב וברצון ובשמחה ולא באונס, שוב הותרו לאכול זה אצל זה ועל כן תקנו ומשלוח מנות איש לרעהו.

נאלץ לכעוס בלבו

וַיָּרָא הָמָן כִּי אֵין מֶרְדֵּכִי פֶרַע

וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הָמָן חֲמָה ג. ה.

רבי יוסף שאול נתנזון בדברי שאול תניינא אומר בשם הגר"א כי יש הבדל בין כעס המכונה קצף שהוא דבר גלוי כקצף הצף על פני המים, לחמה שהוא כעס פנימי ואינו גלוי.

ועל פי זה מתבארת הגמ' מגילה יב: נאמר וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעָרָה בּוֹ וְשׂוֹאֵלֶת הַגִּמ' אמאי דלקה ביה כולי האי [מדוע בערה בו חמתו כל כך] וכי רק משום שלא רצתה לבוא? אמר רבא: כי שלחה לו: אתה שומר הסוסים של אבא, שהיה שותה יין כמו אלף אנשים ולא השתכר, ואתה משתטה מהיין ששתיית? מיד וַחֲמָתוֹ בָּעָרָה בּוֹ.

שאלת הגמ' היתה אם נאמר בו שהוא קצף, מה הוסיף לומר שחמתו בערה בו, הרי הקצף הוא גלוי והוא יותר חזק מהחמה האצורה בלבו. וענתה הגמ' שהיא שלחה לו את הבזיונות שנגעו לחולשתו האישית ועליהם לא יכל לכעוס בגלוי.

כאן נאמר **וַיִּמְלֵא הָמָן חֲמָה**, היינו שהכעס היה אצור בלבו ולא הראה זאת כלפי חוץ, אומר הדברי שאול, כי כשהמן רואה שמרדכי אינו כורע ומשתחוה לו, הוא מברר מדוע אינו עושה זאת ונאמר לו כי מפני שהוא יהודי, התיר לו המלך שלא יכרע ולא ישתחוה להמן כנאמר **כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמֶרְדֵּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה**. ובאמת מצד זה לא היתה להמן כל סיבה לכעוס על מרדכי על זה.

אבל המן הרגיש בלבו כי מה שמרדכי לא כורע ומשתחוה לו, אין זה רק בגלל שהוא יהודי, אלא מפני שמרדכי בז לו ומזלזל בו, על כן אינו יכול להראות לכל שהוא כועס על מרדכי, כי לא לכבוד יחשב להמן שהוא כועס בגלל ענין אישי.

על כן אמר **וַיִּמְלֵא הָמָן חֲמָה**, היינו רק בלבו ולא הראה זאת כלפי חוץ.

אבל צום בכי ומספד על שום מה

אָבֵל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפָּד

מפרש רבי משה דוד וואלי - **אָבֵל גְּדוֹל לַיהוּדִים** כי מתאבלים על עצמם כאילו כבר היו מתים מפני הגזרה שיצאה.

וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפָּד - לעשות תשובה שלימה כדי לבטלה.

לובשי השק ונותני האפר

שֶׁק וְאַפֵּר יָצַע לְרַבִּים

לְרַבִּים - מפרש רבי משה דוד וואלי אלו הגדולים שבהם [מפרש לְרַבִּים, מלשון נכבדים, לא מלשון הרבה] כמו שעשה מרדכי שהיה הגדול שבכלם.

וכן פירש הגר"א כי הצום ובכי ומספד זה לכולם, אבל השק והאפר אינו נוהג אלא רק לראשי עם [עי' תענית טו].

ובמנות הלוי פירש גם על זה הדרך, שהפסיק באתנחתא ב**וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפָּד**, והשק וְאַפֵּר נכתב בנפרד בלי וא"ו החיבור, כי זה היה רק לרבים וגדולים.

ומה שאמר יָצַע - מפרש הרמד"ו אלו המצעות שלהם כדי להצטער אפילו במשכבם.

פעולות מרדכי כדי לעורר העם

שֶׁק וְאַפֵּר יָצַע לְרַבִּים

לשון הכתוב משתמע כי בעתיד שק ואפר יוצע לרבים, והדבר צריך ביאור מדוע בחר לשון עתיד שנראה כמדועי שבעתיד יוצע להם שק ואפר, ולא לשון הווה שק ואפר מוצע לרבים או הוצע לרבים.

כותב המגילת סתרים כי מרדכי ידע שדרך העולם שאינם חוזרים בתשובה עד אשר הקב"ה מכה אותם מכה קשה ועד אז הם ישחרו פני שרים כדי לבטל מעליהם מכות וגזירות ומבקשים סיבות שונות דרכם יבטלו מעליהם הגזירה.

אך מרדכי ידע כי אין זו גזירת בשר ודם אלא היא מאת ה' ולא יעזרו שום השתדלויות אצל בשר ודם, והגם שחבר חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ויזעק וישווע ויכניע לבו אולי ישוב האלוקים ורפא לו.

ומפני שהיה מוחזק לנביא ותפקידו הוא לומר לעולם מה המעשה אשר יעשו, וידע שלגזירה זו לא יועילו השתדלויות, לכן קרע מרדכי את בגדיו - קריעה שהראתה שאין לבגדיו תקנה, זאת כדי ללמד את העם שלגזירה זו אין תקנה בידי אדם אלא עדי ישובו עד ה' בתשובה ויחלו פניו בתחנונים ואולי יחוס עם עני וירחם, ומה שעשה בקריעת בגדיו ולבישת שק ואפר, להורות בפעולה זו שכל העם יעשה זאת אחריו ועל ידי כך יזכו לחנינה מאתו יתברך.

וכעין זה פירש גם **רבי משה דוד וואלי** בביאור תליתאה על אסתר שמרדכי עשה כן בפרסום כדי שיעשו אחריו ויתנו לבם לשוב אל ה'.

אמנם הגר"א [שהבאנו למעלה] פירש יָצַע - על ידי אחרים, שהם יתנו השק והאפר לראשי העם כמו שאמרו בגמרא תענית טו. ונותני **בראש הנשיא** שאין הנשיא נותן בעצמו אלא אחרים נותנים עליו.

לפי הסדר ולפי הצורך ומספר הנערות

וַתְּבֹא(י)נָה וַנְּצִוֶּה אֶסְתֵּר וְסִרְיָסָה וַיִּגִּדּוּ לָהּ

לשון הכתוב צריך ביאור, מדוע עשה עיקר מביאת הנערות ואמר **וַתְּבֹאנָה** אף שגם הסריסים באו, ובענין ההגדה עשר עיקר מהגדת הסריסים שאמר **וַיִּגִּדּוּ** ולא אמר ותגדנה.

עוד צריך לבאר מפני מה הוסיף יו"ד בכתב של **וַתְּבֹא(י)נָה**.

וכתב **רבי שמואל די אוזידא** כי הנערות היו הולכות לפני הסריסים אשר תפקידם היה לשמור ולהגן על נערות אלו, ולכן כאשר חזרו אל אסתר, הלכו ההערות בתחילה והסריסים ליוו אותן לשמור עליהן ויוצא שהן באו ראשונות אל אסתר.

אבל את ההגדה של הדברים היה צריך לומר כי זאת עשו הסריסים, וזאת מפני שנשים דעתן קלות ויתכן שישימיטו פרטים מהדברים.

ומה שהוסיף יו"ד - להורות לנו כי היו עשר נערות.

למה כל כך גבוה?

יַעֲשֵׂוּ עֵץ גְּבוֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה ה. יד.

צריך להבין, מה ראה המן הרשע צורך לתלות את מרדכי על עץ כל כך גבוה.

בספר **אשכול ענבים** בסופו, דרוש על מגילת אסתר כתב כי בילדותו אמר דרך הלצה, כי בתחילה ראה המן בחכמת האסטרולוגיה כי מרדכי למטה והוא למעלה וגם כך היה בפועל, כי הנה מרדכי אשר הציל את המלך לא נעשה עמו דבר, ואילו הוא שיעץ להרוג את המלכה והיה צריך בדרך הטבע להיות נטרד מאת פני המלך, עלה קרנו וגודל מעל כל השרים ועבדי המלך.

קפץ המן על הענין וגזר הגזירה כי ראה שזו שעה שמצלחת לו.

אבל אחר כך כשמרדכי כבר היה בזעקה, ראה המן שהתהפכו העניינים ומזלו של מרדכי עלה ושל ירד, הבין שהוא יכול להסתדר עם חכמת המזלות הזו, כי זה שהמזל קבע שמרדכי יהיה למעלה, לא ניתן לשנות, אבל יש לו אפשרות, כך הוא חשב, להחליט מה הוא ה"למעלה" שבו יהיה מרדכי.

והנה הגה המן פתרון פשוט, הוא יעשה עץ גבוה חמשים אמה, גבוה מעל המן, גבוה מעל ביתו, גבוה מעל כל מקום שהוא - המן עשוי להמצא בו, ועל העץ הגבוה הזה יתלה את מרדכי וזה יעשה בדיוק כמו שהמזל סיבב - מרדכי יהיה למעלה והמן למטה.

והוא לא רצה להבין כי מרדכי יהיה למעלה ממנו ולמעלה מביתו בפועל, וכמו שנאמר וַתִּשֶׁשׁ אֶסְתֵּר אֶת מֶרְדֵּכִי עַל בֵּית הָמָן - להורות הענין שעלה למעלה כמו שגזר השי"ת על המזלות.